

“เพชรน้ำเอกของสงขลา”

สุธีรา เพือก่อง

“เพชรน้ำเอกของสงขลา”

สุธีรา เผือกผ่อง

วัดมัทธิมาวาส เป็นวัดสำคัญและมีชื่อเสียงมาแต่โบราณ วัดนี้สร้างเมื่อไรไม่ปรากฏหลักฐาน แต่ประมาณสมัยอยุธยาตอนปลาย เดิมชื่อว่า “วัดยายสีจันทน์” ตามชื่อของผู้สร้าง ภายหลังมีผู้สร้างวัดขึ้นทางทิศเหนือ คือวัดเลียบ และทางทิศใต้ คือวัดโพธิ์ วัดยายสีจันทน์อยู่กลาง ชาวบ้านจึงเรียกว่า “วัดกลาง” มาจนปัจจุบัน ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2431 สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อสมัยยังดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ได้เสด็จมาเมืองสงขลา ทรงเปลี่ยนชื่อให้ใหม่ว่า “วัดมัทธิมาวาส” และวัดนี้เป็นที่ตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกของเมืองสงขลา และผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลาใช้วัดนี้เป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาที่พระอุโบสถเป็นประจำหลังจากที่เมืองสงขลาได้ย้ายจากฝั่งหัวเขาแดงมาอยู่ฝั่งตะวันออกเมืองสงขลาในปัจจุบัน ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดวรวิหาร เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2460 มีชื่อทางราชการว่า “วัดมัทธิมาวาสวรวิหาร พระอารามหลวง”

วัดมัทธิมาวาส มีการบูรณะปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราลง

กรณีสยามมกุฎราชกุมาร เสด็จแทนพระองค์มาทรงยกของฟ้า ณ วันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.2516 การบูรณะปฏิสังขรณ์สิ่งต่าง ๆ ทำให้วัดมัชฌิมาวาสเป็นวัดที่สวยงามแห่งหนึ่งของจังหวัดสงขลาและภาคใต้ มีสิ่งที่น่าสนใจศึกษามากมายทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และโบราณคดี จะขอยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. **ประตูวัดด้านทิศตะวันตก** เป็นประตูวัดด้านหน้า เดิมก่อสร้างเป็นแบบไทยทรงมงกุฎเช่นเดียวกับด้านอื่น ๆ แต่ในระยะปี พ.ศ.2438-2453 พระครูวิสุทธิโมลีเป็นเจ้าของาวาส พระยาวิเชียรคีรี (ชม) เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลาในขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุขุมนัยวินิต (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ตั้งศาลาว่าการที่เมืองสงขลา ในระยะนั้นสงขลาเกิดฝนตกหนัก พายุพัดพัดตั้นมะขามล้มตีซุ่มประตูหน้าวัดพังทลายหมด ท่านเจ้าอาวาสได้ไปของบประมาณจากพระยาวิเชียรคีรี (ชม) แต่ขณะนั้นระบบการปกครองเมืองมีการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบใหม่ ท่านผู้สำเร็จราชการแจ้งว่าไม่สามารถสร้างเป็นแบบเดิมได้เพราะหมดอำนาจแล้ว จะทำถวายแบบใหม่ ฉะนั้นการสร้างซุ้มประตูทิศตะวันตกจึงเป็นแบบยุโรปผสมจีนดังปรากฏในปัจจุบัน แต่ประตูด้านอื่นยังคงเป็นทรงไทย สวยงามตามแบบเดิม

กำแพงวัดมัชฌิมาวาส ไม่เหมือนกับวัดอื่น ๆ คือ ตรงมุมกำแพงมียักษ์คอยเฝ้าอยู่ดูแลปกป้องรักษาวัด เปรียบเสมือนจุดโลกบาล ประจำทิศทั้งสี่ตามความเชื่อในไตรภูมิพระร่วงซึ่งอยู่ในสวรรค์ชั้นจตุรหาราชิกา ได้แก่

ท้าวภูเวร	ประจำทิศอุดร
ท้าวธตรฐโฐ	ประจำทิศตะวันออก
ท้าววิรุพหก	ประจำทิศใต้
ท้าววิรูปักษ์	ประจำทิศตะวันตก

แต่การปั้นท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ด้วยปูนปั้นเป็นรูปยักษ์ทั้ง 4 มุมคงทำให้ดูขลังและน่าเกรงขามยิ่งขึ้น

2. **พระอุโบสถ** พระอุโบสถหลังนี้ เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์ ณ สงขลา) ผู้สำเร็จราชการ เมืองสงขลา คนที่ 5 ในตระกูล ณ สงขลา

เป็นผู้สร้าง ระหว่าง พ.ศ.2390 - 2408 เป็นพระอุโบสถทรงไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งลักษณะของโบสถ์ ตามปกติจะสร้างเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเป็นห้องยาว ประตูด้านหน้าและด้านหลังมีด้านละ 2 บาน หลังคาซ้อนเหลื่อมกัน มุงด้วยกระเบื้องเคลือบ ตกแต่งด้วยนาคที่ชายคาหน้าและหลัง โดยให้หัวนาคหันด้านหลังทอดตัวไปตามชายคา แล้วหางนาคไปรวมกันตรงหน้าจั่ว ที่หน้าบันพระอุโบสถภายนอกเป็นปูนปั้น ด้านทิศตะวันออกเป็นรูปพระพรหมทรงหงส์ ส่วนหน้าบันภายนอกทิศตะวันตกเป็นปูนปั้นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ประตูและหน้าต่างสร้างเป็นซุ้มรูปทรงมงกุฎ บานประตูและหน้าต่างตกแต่งโดยการจำหลักเป็นลายรดน้ำรูปเทพยดา และมีคันทวยแกะสลักอย่างสวยงาม

ภายในพระอุโบสถ พระประธานทำด้วยหินอ่อนฝีมือช่างจีน พระเกตุมาลาทำด้วยทองคำ หน้าบันภายในเป็นปูนปั้น ด้านทิศตะวันออกเป็นรูปราหูหน้าตรงทิศตะวันตกเป็นรูปราหูหน้าเอียงซึ่งแปลกกว่าที่อื่น พระอุโบสถหลังนี้ไม่มีฝ้าเพดาน เพราะต้องการแสงส่องเข้า แต่ในระยะหลังไม้ชำรุดมีการบูรณะปฏิสังขรณ์เมื่อปี 2513 - 2514 ได้เปลี่ยนเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กภายในกลวงแต่ตกแต่งให้มีลวดลายเหมือนไม้

ผนังพระอุโบสถทั้ง 4 ด้าน มีจิตรกรรมฝาผนังสวยงามมาก จิตรกรรมฝาผนังใช้เป็นศิลปตกแต่งภายในโบสถ์วิหาร และให้ความรู้เรื่องพุทธศาสนาไปในตัวด้วย ดังที่ภาษาปัจจุบันเรียกว่าเป็นอุปกรณ์ทัศนศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องศาสนา ภาพเรื่องพุทธประวัติ ภาพชาดก ภาพไตรภูมิและอื่น ๆ เขียนเพื่อจูงใจให้เกิดความเลื่อมใสในหลักธรรม และช่วยพระภิกษุสงฆ์ในการแสดงธรรมให้คนเข้าใจง่ายขึ้นระหว่างการฟังเทศน์ และเข้าใจเรื่องได้จากการดูภาพภาพตอนบนเขียนเป็นภาพเรียงแถวเป็นภาพเทพชุมนุม ถัดลงมาเป็นภาพพุทธประวัติ และภาพทศชาติบนผนังระหว่างหน้าต่างต่างจากด้านหลังพระประธานทางซ้ายมือ โดยเขียนเรียงลำดับไปตลอดถึงชาติสุดท้าย คือ

ภาพชาติที่ 1	คือ	เตมีย์ราช
ภาพชาติที่ 2	คือ	พระชนก
ภาพชาติที่ 3	คือ	พระสุวรรณสาม
ภาพชาติที่ 4	คือ	พระเนมิยราช

ภาพชาติที่ 5	คือ	พระมหोสด
ภาพชาติที่ 6	คือ	พระภุริทัตต์
ภาพชาติที่ 7	คือ	พระจันทกุมาร
ภาพชาติที่ 8	คือ	พระนารท
ภาพชาติที่ 9	คือ	พระวิศุรบันทิต
ภาพชาติที่ 10	คือ	พระเวสสันดร

ภาพคนในจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนเรื่องเวสสันดร มีภาพที่แสดงถึงท่าทางของตัวสำคัญของเรื่อง และเป็นแบบแผนที่ใช้กันเป็นมาตรฐาน คือ ภาพที่มีพระเวสสันดร พระชายา และบุตรธิดาประทับอยู่ด้วยกัน พระพักตร์ของกษัตริย์หรือเจ้านายคงสงบเฉยเป็นสง่า เพื่อแสดงความเป็นผู้มีบุคลิกเหนือสามัญชน เช่นตอนพระเวสสันดรถูกเนรเทศ หรือภาพตอนเสด็จกลับเข้าสู่พระนครซึ่งอยู่พร้อมหน้ากัน เพราะภาพคนมิได้แสดงความรู้สึกหรืออารมณ์ให้เห็นจากสีหน้า ซึ่งผิดกับสามัญชนที่ไม่อยู่ในระเบียบแบบแผนสามัญชนและสัตว์ต่าง ๆ จะเขียนแบบมีชีวิตจริง และบางครั้งจะแสดงให้ตกลงด้วย

รายละเอียดประกอบการเขียนภาพ ลายเส้นไม่วิจิตรบรรจงเท่าสมัยอยุธยา แต่จะแสดงรายละเอียดมาก เช่น มีภาพเขียนเป็นพระราชวังขนาดใหญ่ หลังคาปราสาทราชวังซ้อนเป็นชั้น ๆ ภาพต้นไม้ ดอกไม้ โขดหิน จะเป็นแบบจีน นอกจากนี้จะมีภาพชาวต่างประเทศแต่งกายประจำชาตินั้น ๆ อยู่ด้วยส่วนมากเป็นชาวจีน และชาวตะวันตก สีที่ใช้เขียนภาพมักจะเป็นสีสดใส เข้าใจว่าสั่งมาจากเมืองจีน

จิตรกรรมฝาผนังที่พระอุโบสถหลังนี้เขียนเสร็จเมื่อ พ.ศ.2406 ด้านนอกพระอุโบสถระหว่างช่องเสาโดยรอบมีภาพจำหลักหินเป็นเรื่องราวฝีมือช่างจีนที่หน้าซุ้มประตูทางเข้าพระอุโบสถด้านทิศตะวันออก มีรูปจำหลักหินเป็นรูปขุนนางทหาร 4 คน ในนิยายปรัมปราของจีน ส่วนทางด้านหน้าทิศตะวันตก เป็นรูปจำหลักหินจตุโลกบาลทั้ง 4 แบบจีน

อาคารที่มีจิตรกรรมฝาผนัง น่าจะได้มีการอนุรักษ์เพราะจะทำให้จิตรกรรมเสียหายโดยเฉพาะในภาคใต้ของประเทศไทย มีฝนตกชุก น้ำฝนเป็นอันตรายต่อจิตรกรรมอย่างมาก เพราะการที่ฝนตก รั่ว สาด ซึม เข้าไปในอาคาร

ทำให้จิตรกรรมชำรุดเป็นทางจากเพดานมาสู่ด้านล่าง ฝาผนังเปียกชื้นทำให้เป็นการทำลายภาพเขียนได้ นอกจากนั้นน้ำจากใต้ดินซึ่งซึมมาจากฐานราก พื้น และฝาผนังที่น้ำซึมจากภายนอกอาคาร จะทำให้เกิดความชื้นในวัสดุก่อสร้าง อิฐ ปูนฉาบ และปริมาณไอน้ำในอากาศ หากมีมากก็ชื้นมาก และเป็นผลเสียหายต่อจิตรกรรมฝาผนังอย่างยิ่ง

พุทธศาสนิกชนชาวไทย เชื่อกันว่า การไปฟังธรรมย่อมได้บุญกุศลมาก และเมื่อเวลาฟังเทศน์จะต้องนั่งฟังอย่างสำรวม ประนมมือ และฟังโดยตลอด โดยเฉพาะการฟังเรื่อง มหาชาติ ถ้าใครฟังจนจบจะได้กุศลอย่างมาก ชาวไทยนิยมมีการเทศน์มหาชาติโดยเฉพาะเรื่องพระเวสสันดร ซึ่งมีถึง 13 กัณฑ์ เมื่อมีการเทศน์ จะมีการอาราธนามหาชาติ และมีประเพณีจุดเทียนตามจำนวนพระคาถาในแต่ละกัณฑ์ คือ

1. กัณฑ์ทศพร	จุดเทียน	19 เล่ม
2. กัณฑ์หิมพานต์	จุดเทียน	134 เล่ม
3. ทานกัณฑ์	จุดเทียน	209 เล่ม
4. กัณฑ์วนปเวสน์	จุดเทียน	57 เล่ม
5. กัณฑ์ชูชก	จุดเทียน	79 เล่ม
6. กัณฑ์จุลพน	จุดเทียน	35 เล่ม
7. กัณฑ์มหาพน	จุดเทียน	80 เล่ม
8. กัณฑ์กุมาร	จุดเทียน	101 เล่ม
9. กัณฑ์มัทรี	จุดเทียน	90 เล่ม
10. กัณฑ์สักกบรรพ	จุดเทียน	43 เล่ม
11. กัณฑ์ฉกษัตริย์	จุดเทียน	69 เล่ม
12. กัณฑ์มหาพรหม	จุดเทียน	36 เล่ม
13. นครกัณฑ์	จุดเทียน	48 เล่ม

การฟังเทศน์มหาชาติพระเวสสันดรทั้ง 13 กัณฑ์ จะท่องคาถาถึง 1,000 คาถา ผู้ใดได้ภาวนาจะมีความสุข ปราศจากความทุกข์ใด ๆ เสวยสุขในโลกหน้า แต่ในปัจจุบันผู้ฟังเทศน์ฟังธรรมมักจะเป็นคนแก่คนเฒ่าเป็นส่วนมาก และฟังไปหลับไปก็มี คนหนุ่มสาวไม่ค่อยสนใจเท่าที่ควร น่าจะได้มีการรณรงค์ให้คนรุ่นใหม่เข้าใกล้พระพุทธศาสนามากกว่าที่เป็นอยู่

3. ศาลาฤๅษีตัดตน

ศาลาฤๅษี เป็นสถาปัตยกรรมที่นิยมกันในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นศาลาโถง คงใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนที่มาทำบุญ วัดยังคงเป็นศูนย์กลางของชุมชน ชาวบ้านไปวัดเพื่อการศึกษา เพื่อขอคำแนะนำ ขอความช่วยเหลือ เพื่อพักผ่อน และขณะเดียวกันก็เพื่อการโน้มน้าวทางจิตใจ คนไทยมีความเชื่อว่า ผู้ที่ช่วยเหลือในการสร้างสิ่งต่าง ๆ ในวัดและอุปัฏฐากวัด จะได้บุญกุศลในภายหน้าและได้ชื่อเสียง ฉะนั้น จึงมีการสร้างสิ่งต่าง ๆ ในวัดขึ้นมากมาย เช่น ศาลาฤๅษีตัดตน

ฤๅษีตัดตน หรืออาสน์นโยคะ เป็นท่าที่โยคีในอินเดียใช้ปฏิบัติเพื่อให้หายเมื่อยจากการนั่งสมาธิ และเชื่อว่าถ้าได้ปฏิบัติแล้วจะทำให้รักษาโรคภัยต่าง ๆ ได้ด้วย การเล่นโยคะนี้ เดิมรู้จักกันในหมู่ผู้บำเพ็ญพรตของอินเดียเท่านั้น คนทั่วไปไม่ค่อยจะใส่ใจเท่าใดนัก แต่ก็มีคนไม่น้อยที่เห็นคุณค่าและสนใจในการศึกษาอย่างจริงจัง มหาวิทยาลัยในประเทศอินเดียได้เปิดสอนวิชาโยคะศาสตร์ขึ้น และมีผู้สนใจศึกษาโยคะจนมีความรู้แตกฉาน เช่น บุคคาโบส เขาได้เขียนตำราโยคะขึ้นเล่มหนึ่งชื่อ KEY TO THE KINGDOM OF HEALTH THROUGH YOGA ซึ่งกล่าวถึงท่าโยคะแบบต่าง ๆ และแต่ละท่าก็บอกคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับร่างกาย และรักษาโรคไว้ด้วย

ฤๅษีตัดตนในประเทศไทย ปรากฏในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เป็นรูปหล่อด้วยดีบุกและสังกะสี ตั้งอยู่ตามศาลารายของวัดทางทิศใต้ของพระอุโบสถ และมีจารึกโคลงสี่สุภาพบอกท่าตัดและสรรพคุณตัดไว้ตามฝาผนัง แต่ฤๅษีตัดตนในศาลาวัดมัชฌิมาวาส เป็นภาพเขียนในศาลาสีเหลี่ยมผืนผ้า มีช่องอาร์คโค้งซึ่งเป็นแบบสถาปัตยกรรมที่นิยมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 ภาพเขียนจะปรากฏทั่วไปภายในศาลา ทั้งบริเวณจั่วด้านในและฝาผนังทั้งสองด้าน จะเขียนเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงท่าฤๅษีหลายตน และมีชื่อต่างกันแสดงอาการต่าง ๆ มีคำจารึกประกอบด้วย ภาพเขียนมีประมาณ 40 ท่า ซึ่งน้อยกว่าของวัดโพธิ์มาก ในที่นี้จะยกตัวอย่างพอเป็นตัวอย่างให้ทราบกัน

4. โรงเรียนปริยัติธรรม

การศึกษาปริยัติธรรมในวัดมัชฌิมาวาส ได้เริ่มขึ้นในสมัยพระรัตนธัมมณี (จู อิศรญาโณ ป.ศ.7) เป็นเจ้าอาวาสเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2453 - 2472

ท่านมาจากวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ท่านได้ส่งพระชันโฮ่ กุสโล (ต่อมาคือ พระวินัยโมลี) ไปเรียนที่วัดบวรนิเวศวิหาร และเมื่อสอบนักธรรมตรี นักธรรมโทและเอกได้แล้วกลับมาอยู่สงขลา เจ้าอาวาสได้เปิดการศึกษาปริยัติธรรมแผนกธรรมขึ้นในปี พ.ศ. 2461 ให้พระวินัยโมลีเป็นอาจารย์สอน มีภิกษุสามเณรทั้งสองนิกายมาเรียน ต่อมาได้เปิดสอบ นักธรรมชั้นโทและเอก และได้ขยายออกไปสู่วัดอื่น ๆ ด้วย

ส่วนการศึกษาภาษาบาลี เกิดขึ้นในสมัยที่พระรัตนมุนีเป็นเจ้าอาวาส เช่นกัน แต่การเรียนในระยะแรก นักเรียนสอบไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด การเรียนหยุดชะงักไปจนกระทั่งปี พ.ศ. 2476 พระธรรมวโรดม เจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร และเจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราชและภูเก็ต ได้ส่งพระมหาช่วง อตถเวที ป.ธ.5 (ต่อมาคือพระราชศีลสังวร) จากวัดราชาธิวาสวิหารมาอยู่ วัดมัทธิมาวาส เพื่อเป็นพระอุปัชฌายาจารย์ เทศนาสั่งสอนประชาชนร่วมกับบ้านเมือง พระมหาช่วงได้เปิดสอนภาษาบาลีขึ้น และมีพระหลายรูปมาจากวัดราชาธิวาสวิหาร วัดสัมพันธวงศาราม มาช่วยสอนแต่ในระยะแรกไม่มีนักเรียนสอบได้ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2487 พระเชษฐ มณฑาสโย สามารถสอบเปรียญ 3 ได้ นับเป็นพระเปรียญรูปแรกของวัด ประจวบกับเจ้าอาวาสวัดพระบาทบ้านพรุหาตใหญ่ ว่างลงพระมหาเชษฐจึงได้รับแต่งตั้งไปเป็นเจ้าอาวาส และต่อมาได้เป็นเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอหาดใหญ่ - สะเดา มีสมณศักดิ์เป็นพระครูเชษฐธรรมิกคณี่

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2488 สงขลาถูกทิ้งระเบิดเสียหายยับเยิน ชาวบ้าน ภิกษุสามเณรทุกวัดพากันอพยพไปอยู่ตามวัดต่าง ๆ นอกเมือง ทำให้การเรียนปริยัติธรรมหยุดชะงักไปชั่วคราว จนกระทั่งสงครามสงบ วัดมัทธิมาวาสเป็นศูนย์กลางของกวดการศึกษาเล่าเรียน มีพระภิกษุสามเณรจากวัดอื่น ๆ มาอยู่ศึกษาด้วย พระราชศีลสังวร ได้เปิดการเรียนภาษาบาลีขึ้นอีก และมีพระภิกษุสามเณรสอบเปรียญได้ทั้งสิ้น 14 รูป และสอบประโยคสูง ถึง ป.ธ. 5

ในปัจจุบันมีการสร้างโรงเรียนปริยัติธรรมภายในวัดมัทธิมาวาส มีภิกษุสามเณรมาเรียนกันมาก

วัดมัทธิมาวาส นอกจากจะเป็นศูนย์การศึกษาปริยัติธรรมแล้ว ยังเป็นศูนย์การศึกษาหนังสือไทยแผนใหม่ ตามพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกในวัดนี้ ซึ่งแต่เดิม พระยาสุขุมนัยวินิต ตั้งไว้ที่บ้านพระยาวิเชียรคีรี และได้ย้ายมาอยู่ที่นี้ใช้ศาลา การเปรียญเป็นที่เรียนในระยะแรก มีนักเรียน 127 คน เปิดโรงเรียนเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2442 ชื่อว่า “มหาวิรุทธวิทยา” ต่อมาย้ายไปอยู่ที่โรงเรียน วิเชียรชม และย้ายไปเป็นโรงเรียนมหาวชิราวุธตามลำดับ

พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จวัดมัชฌิมาวาส หลาย ครั้งและหลายพระองค์ อาทิเช่น

1. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองสงขลา เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2402 และเสด็จวัดกลาง ซึ่งเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญส่ง) เป็นเจ้าเมือง และโปรดเกล้าให้สร้างหอไตรปฏิภนไว้เป็นตัวอย่างใน การที่จะสร้างพระอุโบสถ หอไตรปฏิภนนี้นิยมเรียกว่า “หอไตรพระจอม”

2. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมือง สงขลาหลายครั้ง และเสด็จวัดกลางเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2432 พระองค์ เสด็จเยี่ยมวัด และโรงเรียนหนังสือไทยตามโครงการแผนการศึกษาใหม่ที่ทรง จัดขึ้น มีนักเรียนร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีรับเสด็จกว่า 20 คน พระองค์ พระราชทานเงินแจกสัปบุรสและนักเรียนทั่วกัน และพระราชทานเงินเลี้ยงพระ สงฆ์ 3 ชั่ง ในสมัยนั้นมีสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา ตามเสด็จด้วย และมิ การเรียไรเงินทำถนนภายในวัด 4 ชั่ง และเป็นมูลเหตุให้เกิดถนนทั่วไปในวัด ในเวลาต่อมา รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จวัดกลางอีกหลายครั้ง เช่น

- วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2433 เสด็จวัดกลาง พระองค์ พระราชทานเงินปฏิสังขรณ์ 3 ชั่ง พระสงฆ์องค์ละ 4 บาท
- วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2439 พระองค์เสด็จกลับจากประพาส ชาว ทรงแวะเยี่ยมวัดกลาง พระราชทานแก่พระสงฆ์แล้ว เสด็จกลับผ่านวัดดอนแย้
- วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2441 เสด็จวัดกลาง พระราชทาน ปัจจัยแก่พระสงฆ์และอุบาสก อุบาสิกาด้วย
- วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2443 เสด็จวัดกลาง พระศิริธรรม มุณี วัดท่าโพธิ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นประธานรับเสด็จ พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาถวายพระพร นักเรียนร้องคำ ฉันท์ถวายชัยมงคลด้วย

3. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีคำบอกเล่าว่าเคยตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง มาสงขลาเมื่อยังทรงพระเยาว์ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานลายลักษณ์อักษร

4. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี เสด็จสงขลา และมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ปี พ.ศ. 2476 ที่พระวิหารของวัดมีพระครู ศาสนภารพินิจ (พลับ) เป็นเจ้าอาวาส

5. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จประพาสภาคใต้และเสด็จวัดกลางเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2502 ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน อุทิศถวายสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าและสมเด็จพระราชบิดา ประชาชนทูลเกล้าฯ ถวายผ้าไตร

6. สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จวัดกลาง 2 ครั้ง คือ วันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2507 และวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2510 มีราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายเงินสมทบทุนสร้างโรงเรียนชายแดนทุรกันดาร

7. สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพรรณวดี เสด็จฯ ทอดถิ่น เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2510 ซึ่งมีพระนางสุวัฒนาตามเสด็จด้วย

8. พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เสด็จวัดกลาง ประทับในพระอุโบสถ เจ้าอาวาสรับเสด็จสวดชัยมงคลคาถา

9. พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นทิพลาภพฤติยากร เสด็จเยี่ยมเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ทอดพระเนตรจิตรกรรมฝาผนังและภัทรศีลพิพิธภัณฑ์

10. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร เสด็จหลายครั้งเพื่อทรงบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายพระบุพพการี เช่น เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2516

11. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรณ์มงคลการ เสด็จหลายครั้ง

12. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เสด็จแทนพระองค์มาทรงยกช่อฟ้าพระอุโบสถ เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2516

13. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จมาทอดพระเนตรจิตรกรรมฝาผนัง และโบราณวัตถุในภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑ์ของวัด เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2520 พระราชทานปัจจัยบำรุงวัด สมทบทุนสร้างโรงเรียนปริยัติธรรม จำนวน 30,000 บาท

นอกจากนี้ยังมีนายกรัฐมนตรีได้มาเยี่ยมวัดหลายคน เช่น พลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นต้น และยังมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้าและสมเด็จพระราชาคณะมาเยี่ยมวัดกลางหลายองค์ เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จเมื่อ พ.ศ. 2431 และทรงเปลี่ยนชื่อวัดกลางมาเป็น “วัดมัชฌิมาวาส” ดังปรากฏชื่อในปัจจุบัน

วัดมัชฌิมาวาส เป็นวัดที่สวยงามแห่งหนึ่งของสงขลา มีสิ่งที่น่าสนใจ น่าศึกษามากมาย เป็นวัดที่เป็นแหล่งกำเนิดสิ่งต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น เป็นพระอารามหลวงแห่งแรก เป็นวัดธรรมยุติแห่งแรก เป็นแหล่งที่เกิดการศึกษาปริยัติธรรม เป็นที่ตั้งโรงเรียนหนังสือไทยแผนใหม่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นวัดที่ กษัตริย์และเจ้านายเสด็จพระราชดำเนินเป็นที่พำนักของเจ้าคณะจังหวัดสงขลา เป็นที่ตั้งของภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ทรงคุณค่า คือ ฤๅษีตัดตน และจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้มีคุณค่ามากมายทั้งในด้านประวัติและโบราณคดี และน่าจะได้รับการกล่าวขวัญว่าเป็น “เพชรน้ำเอกของสงขลา”

บรรณานุกรม

- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ “ระยะทางเที่ยวชวากว่าสองเดือน” ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระศพ สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ โรงพิมพ์โสภณ พิพรธรรมากร 2468, 421 หน้า
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระกรมพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5 องค์การค้ำของคุรุสภา 2501.
- “ _____ ” พระราชนิพนธ์และนิพนธ์ จัดพิมพ์ถวายเป็นที่ระลึกในงานฉลองพระชันษาครบ 84 พรรษา ของ มจ.หญิง พูนพิศมัย ดิศกุล ชวนพิมพ์ 2525.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 องค์การค้ำของคุรุสภา 2504.
- ประชุมประเทศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 - 2400 องค์การค้ำของคุรุสภา 2509.
- พระราชศีลสังวร, พระครูนิเทศธรรมมาภรณ์ “ประวัติวัดมัชฌิมาวาส” อนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพพระเทพวิสุทธิคุณ, พระราชศีลสังวร อมรินทร์การพิมพ์ 2525.
- ยุวพุทธิกสมาคม “ภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา” ฉบับอภิเนันทนาการเป็นอนุสรณ์ในการประชุม ผู้แทนยุวพุทธิกสมาคมทั่วประเทศ ณ สงขลา โรงพิมพ์วินิจฉัยการพิมพ์หาดใหญ่” 2503, 53 หน้า.
- ศิลปากร, กรม พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ คลังวิทยา 2506.
- ศิลปากร, กรม นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา อมรินทร์การพิมพ์ 2525.
- สกรรจ์ จันทรรัตน์, สงบสงเมือง การเริ่มต้นและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ห้างหุ้นส่วน จำกัด ป.สัมพันธ์พาณิชย์, 2534.
- สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ รายงานวิจัยพุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออก สมัยกรุงศรีอยุธยา มงคลการพิมพ์, 2523.
- วารสารเมืองโบราณ ฉบับเดือนเมษายน - มิถุนายน 2521.